

Бизим тәгвил

Мәтин бир әскәр кими

ГАДАРЫН АНАД-П ОЛМАСЫНЫН 70 ИЛИНҖ

У

ШАГҖ җазычысы әһми шөһрәт галәмәһи Аркади Гаҗдарын җардычылыгы әһми илә тавыш олмаҗан, оңуи мәнһур әсәрләрини мутәһә етмәҗән, төгәлдә әһҗ гәһрәманларына үрәкдән нурулмаҗан бир адам тапмаҗ чөтншидр. Мәктәб илләриниңни өи көзәл дәстү олан бу инсан сонра җаша долдугумуз вахтларда да биздән аҗрылмамыш, һәм көзәл җазычы, һәм дә гәһрәман дәүшүчү кими үрәҗимнәдә өзүнә өбәди җер тапмышдыр.

Оңуи шөһәҗәти илә җардычылыгы арасында ело сых көһдәт вардыр ки, охудугумуз һәр бир әсәриңдән мәрә, гөрхмәз, мубариз бир инсанын үрәк дәүнтүсүнү дүмәҗ өлар. А. Гаҗдар һәрби шөһрәт гәһрәманҗ фикриңдә иди, һәҗат исе она башга шөһрәт — җазычы шөһрәти котирди. О, истеҗадлы җазычы олмаҗла борабөр, җенилмәз дәүшүчү, икид әскәр иди. К. Федини, К. Паустовскиниңи вә башгаларының хәтирәләрини охуҗанда бу фәданар шөһәҗәтиңи бәҗүк ирадәсинә, җүксәк ма’нәвиҗәтиңа, поэтик әләмини һеҗран гәһрәманҗ мүмкинҗ деҗил. Оңуи бүтүн әсәрләри гәһрәманлыҗ, пәчиблик мотивләри илә, халҗа, вәтәнә, инҗилаба сәдәҗәт вә мәһәббәт һисләри илә долудур. С. Маршак чөх дәҗрү геҗд етмишидр ки, о, өз китабларының һәм мүһәлифи, һәм дә гәһрәман иди.

А. Гаҗдар 1925-чи илдә Вәтәндаш мубаризәсиниңи гәһрәманларына һәср етдиҗи «Мәҗлүбиҗәт» вә гәләбә күнләриңдә әдәли ики әсәри илә Ленинҗрада, «Ковш» редакциясына кәләндә 21 җанын варды. Мәһз бу вахтдан оңуи әдәби фәәлиҗәти башланмышдыр. Илк әсәриниңи җахшы җаршыланмасындан вә чан әлузласындан руһланмыш, һәмни ил өи мәнһур, өи көзәл әсәрләриңдән бири олан «Р. В. С.» әдәли кәчкәк повестини җазымышдыр. Бу җәни әсәр һадисәләрин сада, аҗдын, ма’налы тәсвири, җычамлыгы, һәҗәти тәби илә чәлҗы әкс етдириҗи үчүн мубәфрәҗиҗәти олмушдыр. җазычы өзү дә бу повесте җахшы әдәби башлангыч һәсәб етмишидр. Инҗилаб һәҗәтида ушаҗларда аҗдын төсәвүр җарадан бу повест елә мараҗлыдыр ки, бу күи бәлә тө’сир гүвәһәсини сахламшыдыр.

Аркади Гаҗдарын әдәби мубәфрәҗиҗәти зәһкиңи, ма’раҗлы, шөһәфли, еһи заманда мөс’улнәҗәтли, чөтн бир һәҗат җәүз кечмәси илә баҗлыдыр. О, әдәбиҗәтә һәҗәтиңи гоҗундан, чәбиһәләрдән кәлмишиди. 14 җанында Ғызыл Орду сыраларына дахил олан, иһи ил сонра алаҗ командирни рүтбәсинә гәдәр җүксәлән бу мәрә инсан мүхтәлиф чәбиһәләрдә инҗилабын дүшмәнләриңә җаршы гәһрәманчысыла вурушмушдыр. Өзүнү ирадәли, дәүәмләү, чөтнликләрдән гөрхмәҗан бир әскәр кими көстәрән А. Гаҗдар бир нечә дәфә җараланмыш, анчаҗ җәни руһдан дүшмәнни, саҗалан иһи чәбиһәләриңи гоҗунга атылмышдыр. Бәлә бир шәрантә җәтншән, мәтнләшән, зәһкиң һәҗат тәчрүбәси гәзәһән, инҗилаб иһиңә бәҗүк сәдәҗәтлә хидмәт едән бир инсан әдәби әсәрләр җәзмага дахили, ма’нәви бир еһтиҗәк дүҗмуш, түфәһкиңи гәләмәлә өвәз етмишидр. Аҗыр көстәлиҗиңә көрә орду сыраларындан тамам аҗрылдан сонра әдәби фәәлиҗәти илә җәни бир чәбиһә—ушаҗ әдәбиҗәти чәбиһәсини сечмишидр.

Дәврүңи, заманын нәһәһиңи тутмаҗ, һәр китабында бир төрбиҗәти кими җаршысына җәдүҗәт мөсәләһиңи көзәл бәдин һәлһиңи әһрәкәт көриҗәли өдиһиңи җардычылыгы үчүн сәһиҗәви чәһәтдир. Буна көрә оңуи бүтүн әсәрләри һөмишә мубәһәсирди, узуи илләр кечмәсинә бахмаҗараҗ өз һәҗәтилик гүвәһәсини, төрәватлиңи итирмәмишидр. җазычы ушаҗлары, көнчләри тәкчә бу күи үчүн деҗил, көлөчәк үчүн дә һазырламаҗ угрунда чалышмышдыр.

Өзүнү бир җазычы кими көстәрдиңдән—«Граф хәрәбәликләриңдә», «Мәктәб», «Узаҗ өлкәләр», «Көҗ улдузләр», «Һәрби сирр» вә башга әсәрләриңи җазыб чап етдириңдән сонра Аркади Гаҗдар архаҗыланш м а м ы ш д ы р. Журналист-гәзәтчи кими сәвәт өлкәсиниңи мүхтәлиф җәрләриндә ишләмәһи, чөхлә фелҗетон, очерк җазышы, Узаҗ Шәргәлән, Уралдан тутмуш, Орта Асияҗа, Гаҗҗа, Сибирә гәдәр кәзлб долашмышдыр. Бир журналист дәстү елә сәҗәһәтә чыхаркән, бизни Вақыда да олмушдыр.

Азәрбаҗанда А. Гаҗдарын мүхтәлиф илләрдә аҗры-аҗры китабтары чандан бурахылмышдыр. Сон илләрдә исе

оңуи сечилмиңи әсәрләриңни дәрд чилдә кәһри Азәрбаҗан охучуларының бу мубариз җазычыҗа бәсләдикләри бәҗүк мәһәббәтин һәҗәт ифадәсидир. Ушаҗлар оңуи әсәрләриңи охумаҗла ифәҗәтләмиңи, һәм дә һәмни әсәрләриңи гәһрәманларына охшамаҗа чалыштырлар. Бу, сәһәткәр үчүн өи бәҗүк мубәһәҗәтди.

А. Гаҗдарын өи җахшы әсәрләриңни: истәр «Р. В. С.», истәр «Мәктәб», истәр «Төбиҗлиңни тәләҗи», истәр сәдә «Тимур вә оңуи командаласы» повестләриңни төрбиҗәви әһәмиҗәти, тө’сир дәһрәси чөх күчләдур. Бу әсәрләрдә о, совет ушаҗларының, охучуларының үрәҗиндә бәҗүк дүҗгулар оҗада билмишидр. Һәмни повестләриңи гәһрәманлары— һәм җаралы әскәрә һөмәк едән иһи көнд ушаҗы, һәм дә Борис Гөриҗов, һәм Сәҗоҗа, һәм дә Тимур җүксәк фикирләрдә, бәҗүк әмәлләр вә иделәлар еһиңи илә җашаҗырлар. Онлар мөһнәм өҗдәли, сәрәмләмәз ирадәҗә мәлиңи мәтин ушаҗлардыр. җазычы В. Кавериниңи тө’бири илә десәк, «Гаҗдарын гәһрәманлары—бәһәриҗәти хошбәхт етмәк мәҗәһәдиңи җаршыларына гоҗмуш бәләчә шаһрләрдир». Бу әсәрләриңи, хәүсәһлә, «Тимур вә оңуи командаласы» повестиниңи тө’сире елә күчлү олмушдур ки, шәһәрләрдә, көндләрдә совет ушаҗлары «Тимур командаласы» төһкил етмишләр.

Һәм «Одлу даш», «Мәлчиһи-Кибәлиһи» һағыллары, «Көҗ финҗан», «Чук вә Гек», «Дәрдүнчү хоһдәк» һәнаҗәләри, һәм дә шә’рләри, күндәликләри, мәктүбләри көстәрир ки, Аркади Гаҗдар һәҗат һәҗәтләриңә садиҗ галәмни, өз китаблары илә вәтәндаш-сәһәтнар кими халҗа, Вәтәнә мәһәббәтлә хидмәт көстәрмишидр. Бәҗүк Вәтән мубаризәсини башлаҗанда «Комсомолаҗа правда» гәзәтиниңи мүһәбири кими җәнә чәбиһә кәҗмиш, партизан дәстәләриңә гошулмуш, һәҗәтиңи гәһрәманлыҗла башладыгы кими, гәһрәманлыҗла да баша вурумушдыр.

Аркади Гаҗдар җәнә бизимләди. Оңуи һәр бир әсәри кешиндә дәҗанмәһи мәтин бир әскәрә бәһәҗир, бизни һәмниһә аҗытлыҗа, мәрә, мөһкәм, ирадәли олмаҗа, һәмни, җүксәк дүҗгуларла җашамаҗа чәҗырыр.

Т. МАҒМУД